ETLA

Muistio | Brief | 105

10.3.2022

Venäjän merkitys suomalaisille yrityksille

Jyrki Ali-Yrkkö
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
jyrki.ali-yrkko@etla.fi

Johannes Hirvonen
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
johannes.hirvonen@etla.fi

Aki Kangasharju
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
aki.kangasharju@etla.fi

Suositeltava lähdeviittaus:
Ali-Yrkkö, Jyrki, Hirvonen, Johannes & Kangasharju, Aki (10.3.2022).
”Venäjän merkitys suomalaisille yrityksille”.

ETLA Muistio No 105.
https://pub.etla.fi/ETLA-Muistio-Brief-105.pdf

Tiivistelmä

Tässä muistiossa kuvataan Venäjän merkitystä Suomen taloudelle. Kauppavirtojen lisäksi tarkastelemme Venäjällä toimivien suomalaisten tytäryhtiöiden toiminnan laajuutta ja vastaavasti Suomessa toimivia venäläisyritysten tytäryhtiöitä. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomen ja Venäjän väliset liiketoimintaa koskevat yhteydet nähtiin suurena mahdollisuutena. Kasvavan kaupan lisäksi Venäjä nähtiin myös houkuttelevana investointikohteena. 2010-luvulla sekä kauppa että molempien maiden yritysten toiminta rajan yli on alkanut vähentyä pakotteiden ja ruplan heikentymisen myötä. Yhteydet olivat jo Ukrainan sotaan mennessä ehtineet vähentyä niin paljon, että uusien pakotteiden myötä edelleen vähenevät yhteydet eivät ole suistamassa Suomea taloudelliseen kriisiin. Taantumaskenaario edellyttäisi sodan eskaloitumista, energiakriisin syvenemistä ja muita nykyistä laaja-alaisempia tekijöitä. Kasvun hidastumiselta ja inflaation kiihtymiseltä ei kuitenkaan voi välttyä.

Abstract

The Significance of Russia for Finnish Companies

This Policy Brief analyses the importance of Russia on the Finnish economy. We scrutinize both the trade relations and the presence of Finnish firms in Russia and that of Russian firms in Finland. We will show how Russia was seen as a large opportunity for the Finnish economy in the first two decades after the collapse of Soviet Union. During the 2010s, relations have, however, weakened, due to economic sanctions and the devaluation of ruble. The relations reached such low levels by the new war in Ukraine that new sanctions will most probably not cause economic crisis in Finland. A recession outcome would need an escalation in war and/or more severe deterioration in energy and raw material markets. Nonetheless, growth will decline and inflation will spike.

KTT **Jyrki Ali-Yrkkö** on Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimusjohtaja ja Etlatieto Oy:n toimitusjohtaja.

KTM **Johannes Hirvonen** on Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkija.

KTT **Aki Kangasharju** on Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen toimitusjohtaja.

Ph.D. **Jyrki Ali-Yrkkö** is a Research Director at Etla Economic Research and the CEO of Etlatieto Oy.

M.Sc. **Johannes Hirvonen** is a Researcher at Etla Economic Research.

Ph.D. **Aki Kangasharju** is the CEO of Etla Economic Research.

Kiitokset: Muistio on tehty osana isompaa Business Finlandin rahoittamaa hanketta *Company Resilience in the Era of Globalization*. Kiitämme Business Finlandia hankkeen rahoituksesta.

Acknowledgements: This brief has been written as a part of *Company Resilience in the Era of Globalization* research project funded by Business Finland. Financial support from Business Finland is gratefully acknowledged.

Avainsanat: Venäjä, Merkitys, Kansantalous, Yritykset, Vienti, Tuonti, Investoinnit

Key words: Russia, Significance, Economy, Companies, Exports, Imports, Investment

JEL: F23, F14, F51, F1

1 Tausta ja tärkeimmät tulokset

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on mitä suurimmassa määrin inhimillinen katastrofi, mutta sota vaikuttaa myös yritysten toimintaan. Venäjän merkitys Suomen taloudelle EU-vertailussa on suuri, mutta ajan saatossa vähentynyt.

Tämän muistion tarkoitus on tuottaa tiivis analyysi Venäjän merkityksestä Suomen taloudelle. Muistio tarkentaa Suomen Pankin tuoretta kuvausta Venäjän globaaleista taloussuhteista keskittymällä Suomen ja Venäjän väliseen tilanteeseen (Korhonen ja Simola, 2022). Kauppavirtojen lisäksi tarkastelemme Venäjällä toimivien suomalaisten tytäryhtiöiden toiminnan laajuutta. Vastaavasti luomme kuvan Suomessa toimivista venäläisyritysten tytäryhtiöistä. Sen sijaan suomalaisten ja venäläisten henkilöiden muuttoliike tai omistukset rajan yli jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomen ja Venäjän väliset liiketoimintaa koskevat yhteydet ovat muuttuneet useaan otteeseen. Välillä Venäjä nähtiin suurena mahdollisuutena. Kasvavan kaupan lisäksi Venäjälle myös investoitiin. 2010-luvulla Suomen kauppa Venäjän kanssa on alkanut vähentyä, samoin molempien maiden yritysten toiminta naapurissa. Osa Venäjälle investoineista suomalaisyrityksistä on myös luopunut Venäjän tytäryrityksistään joko lopettamalla tai myymällä ne. Sama kehitys näkyy venäläisten yritysten toiminnassa Suomessa.

Vielä vuonna 2005 Suomen osuus Venäjän koko tuonnista ylsi lähes viiteen prosenttiin. Sen jälkeen Suomen osuus aleni varsin ripeästi. Tulostemme mukaan viime vuonna Venäjälle suuntautuva vienti synnytti Suomessa arvonlisää, joka vastasi 1,1–1,5 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta.

Suomen tuonti Venäjältä on nykyisin noin tuplasti suurempaa kuin vienti. Tuontihyödykkeet ovat valtaosin raaka-aineita ja vähän jalostettuja tuotteita. Sen sijaan vientihyödykkeissä on mukana paljon laitteita ja koneita, vaikka mukaan mahtuu myös joitain vähemmän jalostettujakin tuoteryhmiä.

Analyysimme perusteella myös Venäjällä toimivien suomalaisten tytäryritysten toiminta on vuosikymmenen kuluessa supistunut, mutta se on edelleen mittavaa. Tuoreimpien tietojen mukaan yhteensä reilulla 180 suomalaisyrityksellä on ainakin yksi tytäryritys Venäjällä. Kaikkiaan näitä suomalaisyritysten omistamia tytäryrityksiä toimii Venäjällä lähes 300. Maaliskuun alussa 2022 moni suomalainen yritys oli jo ilmoittanut vetäytyvänsä Venäjän markkinoilta Ukrainan sodan takia. Venäjällä toimivien tytäryritysten määrä siis pienenee. Tämän myötä tytäryritysten liikevaihto ja henkilöstömäärä tulevat laskemaan selvästi.

Suomessa toimii vain harvoja venäläisten yritysten tytäryrityksiä. Myös niiden määrä on pienentynyt viimeisen vuosikymmenen aikana, ja enää niitä toimii Suomessa parisenkymmentä. Yhteenlaskettuna ne työllistävät tätä nykyä runsaat 730 työntekijää Suomessa ja tuottavat liikevaihtoa lähes 3,2 miljardia euroa.

Arviomme on, että Suomen ja Venäjän väliset talousyhteydet ovat 2010-luvulla pienentyneet niin paljon, että uusien sanktioiden myötä edelleen vähenevät yhteydet eivät saa aikaiseksi talouskriisiä Suomessa. Taantumaskenaario edellyttäisi sodan eskaloitumista, energiakriisin syvenemistä ja muita nykyistä laaja-alaisempia tekijöitä. Kasvun hidastumiselta ja inflaation kiihtymiseltä ei kuitenkaan voi välttyä.

2 Venäjän-viennin merkitys on pienentynyt

Suomen vienti Venäjälle on pienentynyt Venäjän Krimin valloituksen jälkeen euroissa mitattuna. Vielä 2013 Suomi vei Venäjälle noin 7,3 miljardin euron edestä erilaisia hyödykkeitä. Vuonna 2021 vienti ylsi enää 4,3 miljardiin euroon, eli se oli pudonnut kolmella miljardilla eurolla (kuvio 1).

Sekä tavaroiden että palvelujen vienti on vähentynyt euroissa mitattuna. Tavaravienti putosi voimakkaasti vuosina 2014–2015. Pudotukseen vaikuttivat Krimin sodan pakotteet ja vastapakotteet, ruplan arvon romahdus (ks. kuvio 2) sekä Nokian matkapuhelinten viennin voimakas väheneminen.

Palvelujen viennin vähenemiseen vaikuttaa ratkaisevasti se, että palvelujen vienniksi kirjautuvat myös venäläis-

ten matkailijoiden Suomessa käyttämät rahat. Ruplan ostovoiman lasku 2010-luvun puolessa välissä ja korona 2020 vähensivät matkailua huomattavasti. Vuonna 2020 tapahtunut palveluviennin pudotus selittyy käytännössä kokonaan koronaan liittyvillä tekijöillä, sillä matkailun lisäksi myös huoltopalvelujen ja kuljetuspalvelujen vienti putosi voimakkaasti.

Kuvio 1 Suomen bruttovienti Venäjälle, mrd. eur

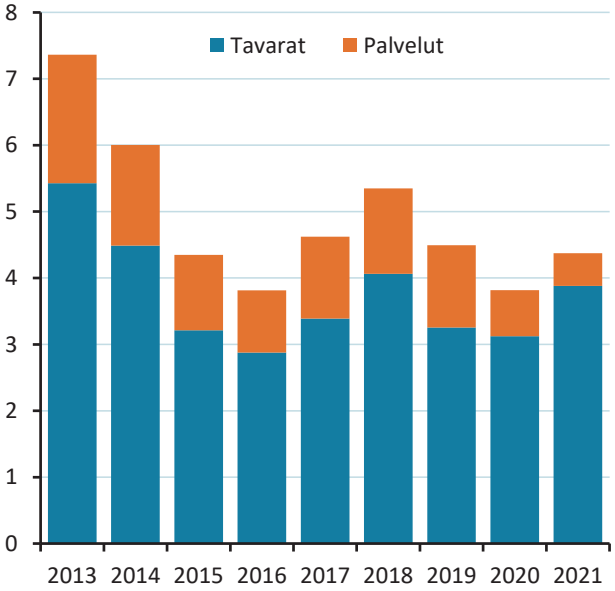

Huom. Käyvin hinnoin.
Lähde: Tilastokeskus.

Tuoreimpien tietojen mukaan hieman yli 2 100 Suomessa toimivaa yritystä harjoittaa vientiä Venäjälle. Vientiä harjoittavien yritysten määrässä on ollut vaihtelua 2010-luvulla. Kun vuonna 2010 näitä yrityksiä oli Suomessa noin 2 300, niiden määrä kasvoi 3 700:aan vuoteen 2013 mennessä. Tämän jälkeen Venäjän-vientiä harjoittavien yritysten määrä on laskenut (kuvio 3).[1]

Suomen bruttomääräisen viennin suuruus ei suoraan kerro siitä, mitä viennin muutokset vaikuttaisivat Suomen bkt:hen. Bruttomääräinen vienti sisältää erilaisia komponentteja, raaka-aineita ja palveluita, joiden synnyttämä arvonlisä on syntynyt Suomen ulkopuolella. Tämä viennin sisältämän ulkomaisen arvonlisän osuus on vuosikymmenten kuluessa noussut huomattavasti. Näin on käynyt sekä globaalisti (Timmer ym., 2016) että Suomessa (Ali-Yrkkö ym., 2016; Haaparanta ym., 2017; Ali-Yrkkö ja Kuusi, 2021).

Kuvio 2 Öljyn hinta ja ruplan arvo euroissa

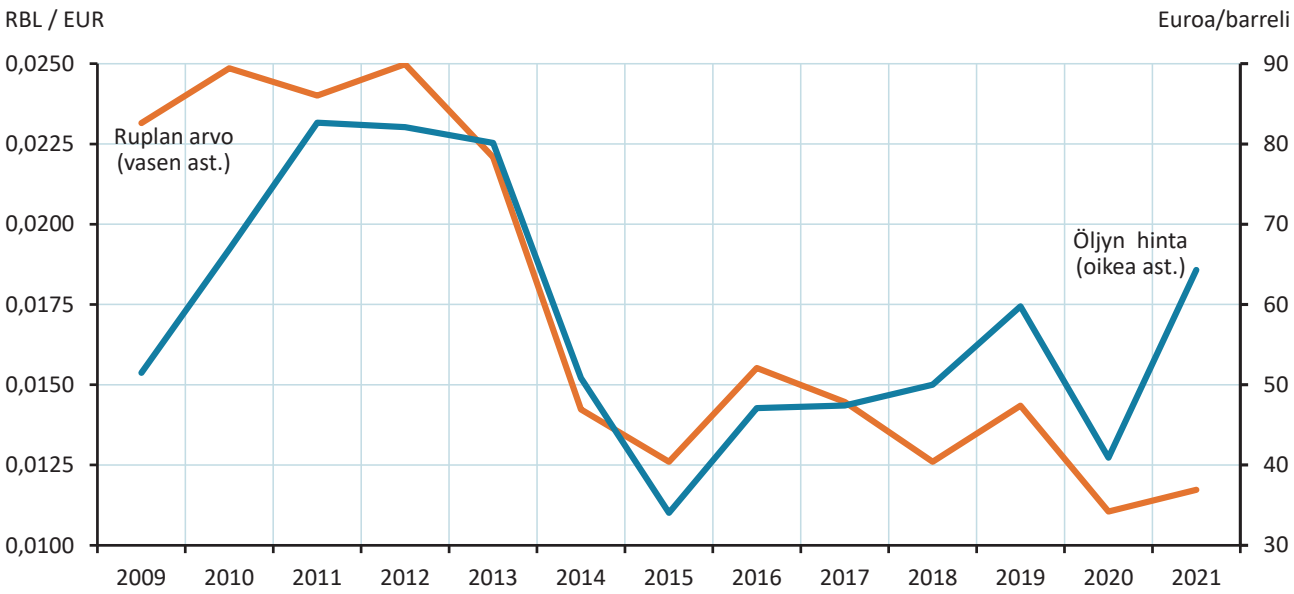

Lähteet: Etla via Macrobond, OPEC, BIS, Macrobond.

Jotta saadaan käsitys Venäjän-viennin merkityksestä Suomen bkt:n näkökulmasta, täytyy tarkastella arvonlisäpohjaista vientiä Venäjälle. Tällöin kohteena on nimenomaan se osa Venäjän-viennistä, jonka arvonlisä on syntynyt Suomessa (kuvio 4).

Myös arvonlisäpohjaisen Venäjän-viennin osuus Suomen bkt:sta on laskenut vuodesta 2014. Tuolloin sen osuus kansantuotteesta oli 2,0–2,4 prosentin luokkaa (kuvio 4). Krimin sodan jälkeisinä parina vuotena osuus laski selvästi. Sen jälkeen lasku pysähtyi. Muutaman viime vuoden aikana osuus on jälleen ollut laskusuunnassa, joskin vuosittaista vaihtelua on jonkin verran ollut. Vuona 2021 Venäjän-vienti tuotti Suomelle arvonlisää 1,1–1,5 prosenttia. Jos siis Venäjän-vienti loppuisi kokonaan, Suomen bkt ei putoaisi kuin reilun prosentin verran. Tämäkin sisältää oletuksen, että mitään korvaavaa markkinaa ei löytyisi.

Vaikka Venäjän-vienti on ollut laskusuunnassa, Suomi vie edelleen Venäjälle monenlaisia tuotteita. Viime vuonna tärkeimmäksi tuoteryhmäksi nousi koneet ja laitteet, joita vietiin lähes 880 miljoonan euron arvosta. Arvoltaan seuraavaksi suurimpia tuoteryhmiä olivat paperituotteet, kupari ja kuparitavarat sekä jalostetut öljyt (taulukko 1).

Kaiken kaikkiaan kymmenen tärkeimmän tuotteen lista on varsin monipuolinen. Siihen mahtuu pidemmälle jalostettuja tuotteita, kuten koneita, laitteita, kulkuneuvoja ja mittauslaitteita. Toisaalta mukana on myös yksinkertaisempia tuotteita ja jalosteita, kuten kuparia ja polttoaineita.

Kuvio 3 Venäjän-vientiä harjoittavien yritysten määrä Suomessa, lkm

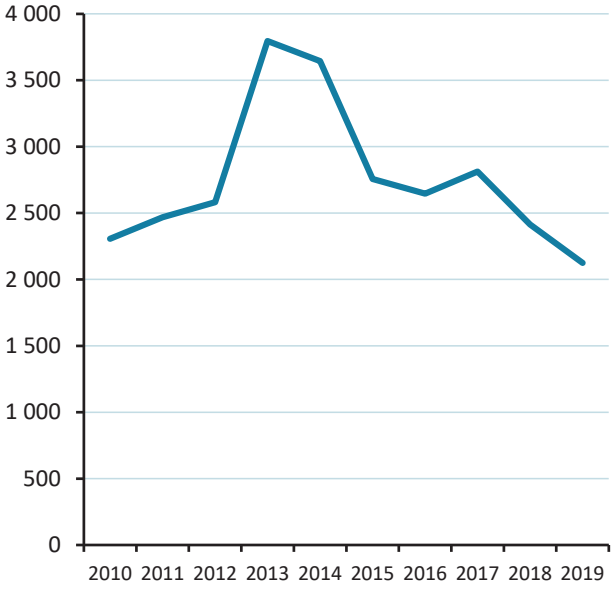

Lähde: Tilastokeskus, konsernirekisteri. Mukana on tavaravientiä harjoittavien yritysten määrä.

Kuvio 4 Suomen arvonlisäpohjaisen Venäjän-viennin osuus bkt:sta, %

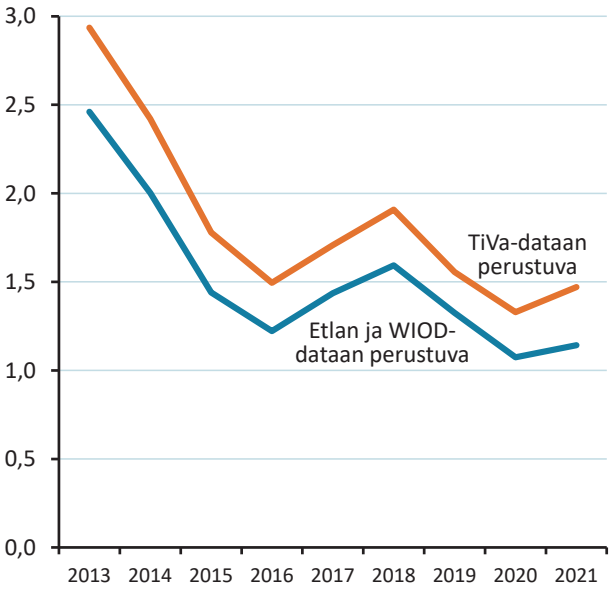

Huom. Etlan ja Wiod-aineistoon pohjautuvat luvut on laskettu käyttämällä Ali-Yrkön ja Kuusen (2021) tietoja siitä, kuinka suuri osuus teollisuuden ja toisaalta palvelujen viennistä on syntynyt ulkomailla/kotimaassa. Näitä osuuksia on käytetty erikseen tavaraviennille ja palveluviennille. Ko. tutkimuksessa tuorein vuosi on 2017 ja vuosien 2018–2021 luvut on laskettu olettamalla, että osuudet ovat pysyneet vuoden 2017 tasolla. OECD TiVa-aineisto ulottuu vuoteen 2018. Vuosien 2019–2021 luvut on laskettu olettamalla, että Suomen Venäjän-viennin kotimaisen arvonlisän osuus on samalla tasolla kuin vuonna 2018.

OECD TiVa-aineistoon perustuvat luvut on laskettu seuraavasti. Lähtökohtana on TiVa-aineiston taulu nimeltään 'Origin of value added in gross imports'. Tästä taulusta on valittu tuojamaaksi Venäjäksi ja viejämaaksi Suomi. Tämä kuvaa siis Suomen vientiä Venäjälle. Taulun luvuista on laskettu, kuinka suuri prosenttiosuus Suomessa syntynyt arvonlisä on Suomen Venäjälle suuntautuvasta viennin bruttoarvosta. Koska TiVa:n bruttovientiluvut eivät aina täysin vastaa kunkin maan itse tuottamia vientilukuja, emme lopullisessa laskelmassa käyttäneet TiVan bruttovientilukuja. Sen sijaan edellä laskettu kotimaisen arvonlisän prosenttiosuus kerrottiin Suomen bruttoviennillä Venäjälle käyttäen Tilastokeskuksen bruttovientilukuja.

Lähde: Kirjoittajien laskelmat.

3 Tuonnin kautta merkitys on suurempi

Suomen tuonti Venäjältä on vaihdellut viime vuosina merkittävästi rahallisessa arvossa (kuvio 5). Tuontimäärällisesti liikehdintä on ollut huomattavasti pienempää, sillä muutokset tuonnin kokonaisarvossa selittyvät miltei kokonaan raakaöljyn maailmanmarkkinahinnan muutoksilla. Esimerkiksi vuoden 2014 aikana Suomeen tuodun raakaöljyn keskihinta tonnia kohden tippui noin 600 eurosta alle puoleen, 290 euroon. Hinnan pudotus ei vaikuttanut kuitenkaan olennaisesti raakaöljyn tuontimääriin (kuvio 6). Koska raakaöljy kattaa noin kolmasosan Suomen tuonnista Venäjältä (ks. taulukko 2), näkyvät liikehdinnät sen hinnassa merkittävästi myös koko tuonnissa.

Keskeisin tuoteryhmä, jota Venäjältä tuodaan Suomeen, on öljyt ja muut energiatuotteet (taulukko 2). Niitä tuotiin viime vuonna yli 5 miljardin euron arvosta. Ryhmän sisällä arvoltaan suurin tuote on raakaöljy, joka yksinään kattaa noin kolmasosan (n. 2,9 miljardia euroa) kaikesta Suomen tuonnista Venäjältä. Muita tärkeitä tuontituotteita ovat nikkeli ja nikkelitavarat sekä puu ja puutavarat. Myös raakapuuta siis tuodaan Venäjältä Suomen laajoista metsäalueista huolimatta. Tuotu raakapuu onkin pääasiassa koivua ja muita lehtipuita, joiden hakkuu on Suomessa mäntyihin ja kuusiin verrattuna pientä.[2] Noin kymmenkunta prosenttia metsäteollisuuden käyttämästä puusta hankitaan Venäjältä. Osuus on viime vuosina ollut laskusuunnassa.[3]

Suomen tuonti Venäjältä painottuu huomattavasti raaka-aineisiin ja matalan jalostusasteen tuotteisiin. Ero Suomen Venäjän-vientiin on merkittävä. Tärkeimpiin vietyihin tuotteisiin kuuluu paljon myös pitkälle jalostettuja tuotteita (esimerkiksi koneet ja laitteet), kuten aiemmin tässä luvussa esitettiin (ks. taulukko 1).

Tuontitilastojen perusteella keskeisimmäksi huolenaiheeksi kriisitilanteessa nousee sen vaikutus öljyn tarjontaan. Öljyn tuotantoon linkittyvät kriisit vaikuttavat markkinahintaan tyypillisesti jo ennen varsinaista tuotantosokkia (Killian, 2009). Öljyn kysyntä nousee usein heti äkillisesti markkinoiden ennakoidessa tarjonnan supistumista lähitulevaisuudessa. Tämä vaikutus näkyikin öljyn hinnassa miltei heti kriisin alettua. Suomessa, kuten muissakin maissa, onkin syytä olettaa öljyn hinnan nousun vaikuttavan monella eri tavalla talouteen. Suorat vaikutukset kuluttajille näkyvät polttoaineiden hinnan nousuna, mutta epäsuorat vaikutukset kulkevat esimerkiksi suomalaisen teollisuuden ja logistiikan kohonneiden tuotantokustannusten kautta.

Taulukko 1 Top 10 -vientitavarat Venäjälle ja Valko-Venäjälle viennin arvon mukaan vuonna 2021, milj. euroa

1.	Koneet ja laitteet	877,6
2.	Paperituotteet	443,6
3.	Kupari ja kuparitavarat	419,4
4.	Öljyt, polttoaineet ja sähkö	289,2
	– Jalostetut öljyt	288,3
	– Muut	0,9
5.	Muovit ja muovitavarat	266,4
6.	Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot	258,5
7.	Sähkökoneet- ja laitteet	241,4
8.	Optiset, mittaus- ja lääketieteelliset kojeet ja laitteet	93,8
9.	Maalit ja väriaineet	86,4
10.	Kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset yhdisteet	62,2
	Muut	786,1
	Yhteensä	**3 824,7**

Aineistolähde: Tullin tilastot, CN-luokitus.

Kuvio 5 Suomen tavara- ja palvelutuonti Venäjältä, mrd. eur

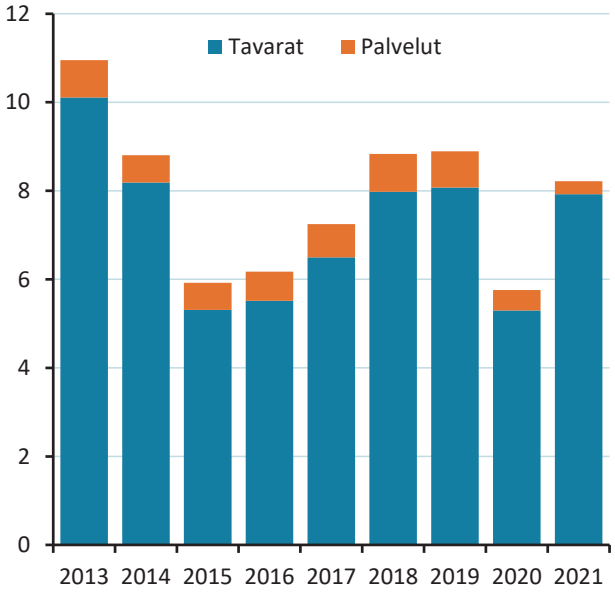

Huom. Käyvin hinnoin. Vuoden 2021 palveluviennin kokonaisarvo on laskettu maksutaseen tiedoista olettamalla, että vuoden viimeinen neljännes kehittyy edelliseen vuoteen verrattuna samalla tavalla kuin ko. vuoden kolme ensimmäistä neljännestä.

Lähde: Tullin tilastot.

Kuvio 6 Raakaöljyn tuonti Venäjältä ja Valko-Venäjältä Suomeen, arvo ja määrä

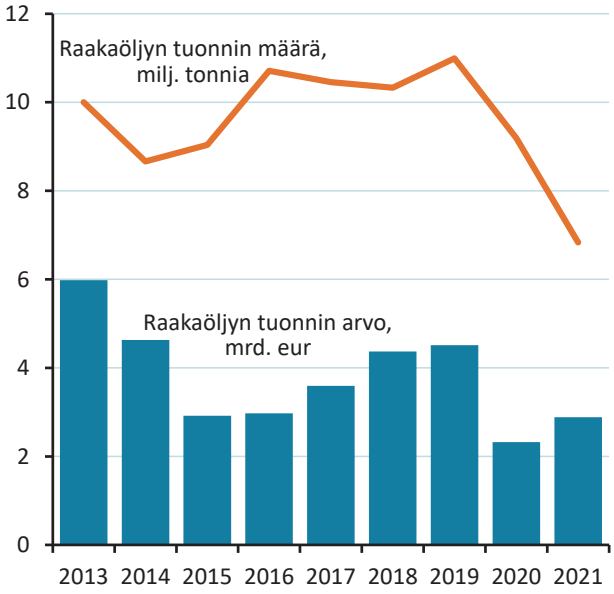

Huom. Käyvin hinnoin.

Lähde: Tullin tilastot.

Taulukko 2 Top 10 -tuontitavarat Venäjältä ja Valko-Venäjältä tuonnin arvon mukaan vuonna 2021, milj. euroa

1.	Öljyt, polttoaineet ja sähkö	5 045,5
	– Raakaöljy	2 884,9
	– Maakaasut	800,5
	– Jalostetut öljyt	634,7
	– Sähköenergia	562,8
	– Muut	162,5
2.	Nikkeli ja nikkelitavarat	1 179,3
3.	Puu ja puutavarat	542,8
	– Raakapuu	198,6
	– Muut	344,2
4.	Orgaaniset kemialliset yhdisteet	384,3
5.	Rauta ja teräs	213,2
6.	Malmi yms.	206,6
7.	Kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset yhdisteet	200,7
8.	Lannoitteet	185,2
9.	Kumi ja kumitavarat	104,0
10.	Alumiini ja alumiinitavarat	62,3
	Muut	519,3
	Yhteensä	**8 643,2**

Aineistolähde: Tullin tilastot, CN-luokitus.

Pidempiaikaiset vaikutukset kriisistä Suomelle öljymarkkinoiden kautta eivät kuitenkaan vaikuta todennäköisiltä. Vaikka lyhyellä aikavälillä öljyn tarjonta tuskin ehtii reagoida nousevaan markkinahintaan, uuden öljytuotannon käynnistäminen kestää arvioista riippuen vain noin yhdestä kuuteen kuukautta (Golding, 2019). Markkinoiden tarjontapuolen sopeutuessa tilanteeseen ja öljyntuotannon kasvaessa tulee markkinahintakin todennäköisesti laskemaan lähes ennalleen.

Muiden energiatuotteiden, kuten maakaasun ja sähkön, osalta Suomi pystyy todennäköisesti löytämään vaihtoehtoiset markkinat. Suomen reilun miljardin euron viimevuotisesta maakaasutuonnista noin viidesosa tuli Virosta 2019 käyttöönotetun Balticconnector-kaasuputken kautta. Valtionyhtiö Gasgrid arvioi maaliskuun alussa, että kyseinen luku on ollut viime viikkoina jo noin puolet. Gasgridin mukaan Venäjältä tuotu maakaasu voitaisiin lähitulevaisuudessakin korvata täysin Viron kautta tulevalla Baltian maiden maakaasulla. Tässä suhteessa Suomen tilanne on moneen muuhun Euroopan maahan verrattuna hyvä – esimerkiksi Saksassa venäläisen maakaasun korvaamiseen liittyvät ratkaisut ovat synnyttäneet paljon keskustelua ja tutkimusta (ks. Bachmann ym., 2022).

Sähkön osalta Venäjän tuonnin korvaaminen onnistuisi luultavasti myös helposti. Suomi on osa laajaa pohjoismaista sähköverkkoa, josta erityisesti Ruotsi on vienyt paljon sähköä Suomeen. Sähkön korvaaminen muualta tosin nostaa todennäköisesti siitä koituvia kustannuksia ainakin hetkellisesti, sillä Venäjältä tuotu sähkö on tyypillisesti markkinoiden halvinta. Keskeisin syy tälle on Venäjän päästöregulaation puute.

Epävarmempaa on, että mikä on nikkelin ja raakapuun tuottajien reagointikyky kasvattaa tarjontaa. Venäjän osuus maailmanlaajuisesta nikkelin tuotannosta on kuitenkin vain noin 11 prosenttia ja puussa tuotteesta riippuen 0–10 prosenttia[4]. Korvaavat markkinat näiden tuotteiden tarpeeseen Suomessa siis luultavasti löytyvät ainakin pidemmällä aikavälillä. Lyhyellä aikavälillä tosin esimerkiksi nikkelifutuurien hinnat ovat nousseet kriisin myötä rajusti, kirjoittamishetkellä noin nelinkertaiseksi verrattuna aiempaan. Tällä voi olla huomattavia vaikutuksia nikkeliä hyödyntävään teollisuuteen Suomessa ennen tarjonnan sopeutumista.

4 Suomalaisyritysten tytäryhtiöt Venäjällä

Viennin lisäksi suomalaisyrityksillä on myös varsin paljon toimintaa niiden Venäjällä sijaitsevien tytäryritysten kautta. Tuoreimpien tietojen mukaan näitä tytäryrityksiä on Venäjällä hieman alle 300. Määrä on laskenut vuosi vuodelta, sillä vielä vuonna 2010 Venäjällä toimi noin 420 suomalaisyritysten omistamaa tytäryritystä (taulukko 3, a-sarake). Vuosien 2010–2019 välillä suomalaisyritysten omistamien tytäryritysten määrä Venäjällä on laskenut lähes kolmasosalla.

Joillain konserneilla on Venäjällä useita tytäryrityksiä. Tästä syystä on kiinnostavaa tarkastella myös sitä, kuinka monella suomalaisyrityksellä on yksi tai useampia tytäryritys Venäjällä (taulukko 3, b-sarake). Myös näin laskettuna yritysten aktiivisuus Venäjällä on laskenut, mutta väheneminen ei ole yhtä suurta kuin tytäryritysten määrän lasku.

Jo ennen Ukrainan sotaa kaupan alan yrityksistä esimerkiksi Stockmann ja Kesko ovat poistuneet Venäjältä. Myös teollisuusyritykset Rautaruukki, metalliverkkoja valmistava Tammet Oy ja betonituotteita valmistava Betset ovat luopuneet Venäjän yhtiöistään. Rahoitusalan toimijoista samaan ratkaisuun ovat päätyneet muun muassa Nordea, OP ja Handelsbanken. Muista palvelualan yrityksistä esimerkiksi Posti ja A-katsastus ovat vetäytyneet Venäjän markkinoilta. Neste on puolestaan myynyt siellä toimineen huoltamoketjunsa.

Tytäryritysten määrän lisäksi myös henkilöstömäärä on näissä tytäryrityksissä vähentynyt. Vielä 2010-luvun alussa suomalaisyrityksillä oli peräti 50 000 työntekijää Venäjällä. Määrää voi pitää huomattavan suurena. Eikä määrä ole tuoreimpien tietojen mukaan merkityksetön vieläkään, sillä edelleen suomalaisyritykset työllistävät Venäjällä noin 32 400 työntekijää (kuvio 7). Ukrainan sodan myötä määrä tulee vuonna 2022 pienemään selvästi.

Venäjällä sijaitsevien tytäryritysten ja niissä työskentelevien henkilöiden määrä on siis laskenut tasaisesti viimeisen vuosikymmenen aikana. Venäjällä sijaitsevien tytäryritysten liikevaihto on puolestaan pudonnut euroissa mitattuna jyrkästi, runsaat 40 prosenttia (kuvio 8).

Taulukko 3 Suomalaisyritysten Venäjällä olevien tytäryritysten yritysmäärä sekä niiden konserniyritysten määrä, joilla on vähintään yksi tytäryritys Venäjällä

	(a) Konserniyritysten määrä, joilla vähintään yksi tytäryritys Venäjällä	(b) Tytäryritysten määrä Venäjällä
2010	219	431
2011	214	404
2012	226	397
2013	223	380
2014	217	375
2015	201	343
2016	212	344
2017	190	317
2018	185	309
2019	181	295
Muutos 2010–2019, lkm	**-38**	**-136**
Muutos 2010–2019, %	**-17,4**	**-31,6**

Lähde: Kirjoittajien laskelmat. Aineistolähde: Tilastokeskuksen konsernirekisteri.

Kuvio 7 Suomalaisyritysten Venäjällä olevien tytäryritysten henkilöstömäärä, 1 000 henkeä

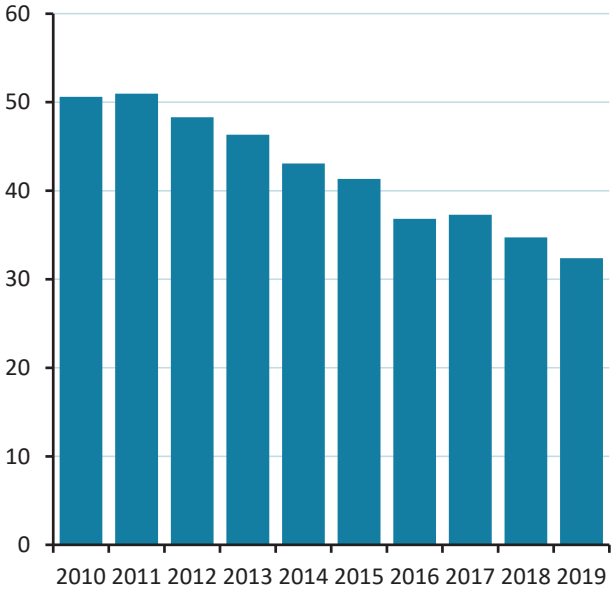

Lähde: Kirjoittajien laskelmat käyttäen aineistolähteenä Tilastokeskuksen tietoja (suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla).

Kuvio 8 Suomalaisyritysten Venäjällä olevien tytäryritysten liikevaihto, mrd. eur

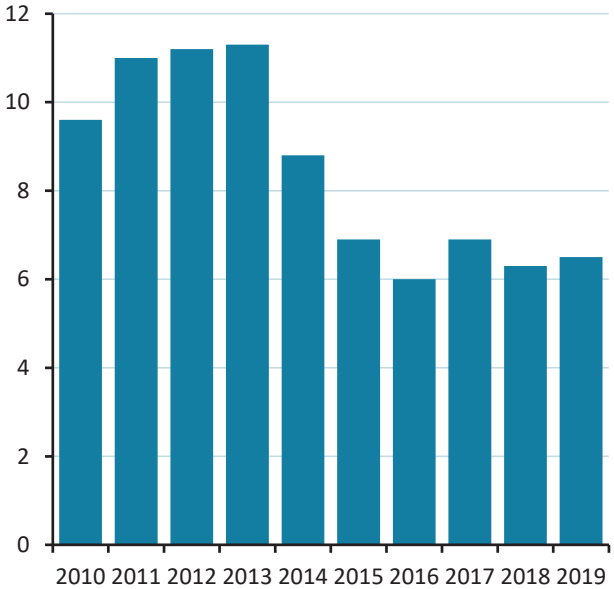

Huom. Käyvin hinnoin.

Lähde: Kirjoittajien laskelmat käyttäen aineistolähteenä Tilastokeskuksen tietoja (suomalaiset tytäryhtiöt ulkomailla).

Lasku ei kuitenkaan ole tasainen vaan pudotus tapahtui vuosina 2014–2016 ruplan arvon romahdettua. Sen jälkeen liikevaihto on pysynyt suurin piirtein ennallaan tai hieman kasvanut. Tuoreimpien tietojen mukaan Venäjän tytäryritykset tuottivat liikevaihtoa 6,5 miljardia euroa.

Venäjällä toimivat tytäryritykset ovat tehneet merkittäviä investointeja. Vuosina 2010–2019 näiden tytäryritysten käyttöomaisuusinvestoinnit ylsivät yhteenlaskettuina 4,2 miljardiin euroon. On kuitenkin syytä huomata, että suomalaisyritysten Venäjältä tekemät yritysostot eivät täysimääräisesti sisälly näihin lukuihin.

Toinen huomionarvoinen seikka on se, että niin sanottujen suorien sijoitusten (FDI – Foreign Direct Investment) tilastojen käytössä on oltava hyvin varovainen. Ne kuvaavat vain hyvin rajallisessa määrin reaali-investointeja. Lisäksi suorien sijoitusten tilastot tehdään välittömän sijoitus- tai sijoittajamaan mukaan. Jos esimerkiksi suomalaisella yrityksellä on tytäryhtiö Irlannissa ja Venäjän investointi on tehty tämän Irlannin tytäryhtiön kautta, Suomen suorien sijoitusten tilastoissa ei näy tätä Venäjä-investointia. Mikäli investointi olisi alun perin rahoitettu Suomen yksiköstä siirtämällä rahat ensin Irlantiin, olisi Suomen tilastoihin kirjautunut investointi Irlantiin. Sen sijaan Irlannin suorien sijoitusten tilastoissa näkyisin kyseinen suora sijoitus Venäjälle. Näistä syistä tässä muistiossa ei ole tarkasteltu lainkaan suoria sijoituksia, koska ne siis antavat helposti täysin väärän kuvan reaali-investointien suuruudesta.

Kriisin johdosta aiheutuneet mahdolliset omaisuuserien takavarikoitumiset söisivät edellä mainitun 4,2 miljardin perusteella merkittävän rahasumman suomalaisomisteisesta käyttöomaisuudesta. Lisäksi on huomioitava, että riippuen yritysten voittoprosentista, niiden rahallinen arvo voi poiketa huomattavasti vuosittaisesta liikevaihdosta. Vaikutuksia Suomen talouteen lieventää näiden tytäryhtiöiden emoyhtiöiden mahdolliset ulkomaiset omistusosuudet.

5 Suomessa toimivat venäläiset tytäryhtiöt

Suomessa toimivien venäläisomisteisten tytäryritysten määrä on varsin pieni (taulukko 4). Nykyisellään niitä toimii Suomessa vain parisenkymmentä. Määrä on pudonnut noin puoleen verrattuna 2010-luvun alkuun. On kuitenkin muistettava, että luvuissa on mukana vain venäläisyritysten tytäryrityksiä. Siinä ei siis ole mukana venäjän kansalaisten Suomessa toimivia yrityksiä, jotka toimivat itsenäisesti eli eivät ole Venäjällä olevien emoyhtiöiden tytäryhtiöitä.

2010-luvulla venäläisten tytäryhtiöiden liiketoiminnan laajuus on vaihdellut huomattavasti. Kun vuonna 2010 nämä tytäryritykset työllistivät Suomessa runsaat 1 100 työntekijää, oli määrä seuraavana vuonna laskenut hieman yli 620 työntekijään.

Vastaavan suuruusluokan nousu koettiin 2014–2015. Tuolloin henkilöstömäärä palautui samalla tasolle kuin se oli ollut vuonna 2010. Muutokset voivat kuitenkin johtua siitä, että Tilastokeskus muutti tilastointikäytäntöään[5]. Välttämättä suuri vaihtelu ei siis ainakaan kokonaan heijasta todellisuutta. Myös liikevaihto on vaihdellut 2010-luvulla, mutta muutokset eivät ole olleet samanlaisia kuin henkilöstömäärissä. Tuoreimpien tietojen mukaan venäläisyritykset työllistävät Suomessa lähes 3 200 työntekijää. Määrä on vain hieman pienempi kuin se oli vuosikymmenen alussa.

Vaikka nykytilanne voi esimerkiksi raaka-ainepulan takia saattaa venäläisten tytäryhtiöiden työpaikat Suomessa uhan alle, niiden lukumäärä on kuitenkin Suomen kokonaistalouden kannalta pieni. Pahimmassakaan tapauksessa työpaikkojen häviäminen ei juurikaan vaikuttaisi laajemmin Suomen työllisyyteen. Huomioitavaa kuitenkin on, että paikallisesti vaikutukset voivat olla merkittävämpiä.

Taulukko 4 Venäläisomisteiset tytäryritykset Suomessa

	Henkilöstö	Liikevaihto, milj. eur	Yritysten määrä
2005	1 457	1 452	34
2006	1 117	1 578	33
2007	1 914	4 684	37
2008	2 072	4 972	46
2009	1 196	2 418	42
2010	1 114	3 370	39
2011	625	2 936	37
2012	742	3 501	34
2013	687	3 514	27
2014	712	3 175	25
2015	1 117	2 869	18
2016	1 271	2 830	20
2017	1 266	3 140	17
2018	1 185	3 405	23
2019	934	3 615	21
2020	737	3 176	20
Muutos, 2010–2020, lkm	**-377**	**-194**	**-19**
Muutos, 2010–2020, %	**-33,8**	**-5,8**	**-48,7**

Huom. Tilastojen tuottamiskäytännössä on tapahtunut muutos vuosien 2014 ja 2015 välillä, joten luvut ennen ja jälkeen muutosta eivät ole suoraan vertailukelpoisia.

Lähde: Kirjoittajien laskelmat. Aineistolähde: Tilastokeskus (ulkomaiset tytäryhtiöt maittain).

6 Johtopäätökset

Suomen ja Venäjän välinen liiketoiminta on vähentynyt. Väheneminen koskee sekä maiden välistä kauppaa että tytäryritysten kautta tapahtuvaa paikallista läsnäoloa.

Vielä 2010-luvun alussa Venäjälle suuntautuva vienti synnytti Suomessa arvonlisää, joka vastasi 2,0–2,4 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Nykyään tämä osuus on enää 1,1–1,5 prosenttia. Jos siis Venäjän-vientimme loppuisi tyystin ilman muita reaktioita, Suomen bkt putoaisi vain runsaalla prosentilla. Tämäkin tapahtuisi vain sillä oletuksella, että yritykset eivät onnistuisi löytämään lainkaan korvaavia markkinoita ja että viennin loppuminen ei laajenisi kattamaan koko tuonnin loppumista. Todennäköisempää kuitenkin on, että ainakin osittain korvaavia markkinoita löytyisi.

Suomi menetti markkina-asemaansa Venäjällä jo 2000-luvun alkupuolella. Vielä vuonna 2005 Suomen osuus Venäjän koko tuonnista ylsi lähes viiteen prosenttiin. Sen jälkeen Suomen osuus aleni varsin ripeästi (Kaitila ja Kotilainen, 2015).

Suomen tuonti Venäjältä on nykyisin noin tuplasti suurempaa kuin vienti. Tuonnin arvo heilahtelee kuitenkin voimakkaasti sekä ruplan valuuttakurssin että raakaöljyn hinnan vaihtelun seurauksena. Suomen tuonti Venäjältä painottuu selvästi erityyppisiin hyödykkeisiin kuin vienti. Tuontihyödykkeet ovat valtaosin raaka-aineita ja vähän jalostettuja tuotteita. Sen sijaan vientihyödykkeissä on mukana paljon laitteita ja koneita, vaikka mukaan mahtuu myös joitain vähemmän jalostettujakin tuoteryhmiä.

Venäjän tuonnin voimakas vähentyminen voisi aiheuttaa mittavia kielteisiä vaikutuksia Suomen talouteen. Näiden suuruus riippuisi siitä, missä määrin yritykset pystyisivät löytämään korvaavia hankintakanavia. Suomen tuontiriippuvuus koskee erityisesti öljyä, mutta myös metsäteollisuuden käyttämästä puuraaka-aineesta kymmenkun-

ta prosenttia tuodaan Venäjältä. Myös raudan ja teräksen tuonnin putoaminen voisi aiheuttaa Suomelle ongelmia.

Suomalaisyrityksillä on aiemmin ollut varsin suurta liiketoimintaa Venäjällä. Vaikka Venäjällä toimivien suomalaisten tytäryritysten toiminta on vuosikymmenen kuluessa supistunut, se on edelleen mittavaa. Tuoreimpien tietojen mukaan yhteensä reilulla 180 suomalaisyrityksellä on ainakin yksi tytäryritys Venäjällä. Kaikkiaan näitä suomalaisyritysten omistamia tytäryrityksiä toimii Venäjällä lähes 300. Molemmat yritysmäärät ovat vuosikymmenen aikana pienentyneet, sillä vielä vuonna 2010 yhteensä 219 suomalaisyrityksellä oli Venäjällä tytäryritys ja tytäryritysten kokonaismäärä nousi 430:een. Maaliskuun alussa 2022 moni suomalainen yritys oli jo ilmoittanut vetäytyvänsä Venäjän markkinoilta Ukrainan sodan takia. Venäjällä toimivien tytäryritysten määrä siis pienenee. Tämän myötä tytäryritysten liikevaihto ja henkilöstömäärä tulevat laskemaan selvästi.

Suomessa toimii vain harvoja venäläisten yritysten tytäryrityksiä. Myös niiden määrä on pienentynyt viimeisen vuosikymmenen aikana, ja enää niitä toimii Suomessa parisenkymmentä. Yhteenlaskettuna ne työllistävät tätä nykyä runsaat 730 työntekijää Suomessa ja tuottavat liikevaihtoa lähes 3,2 miljardia euroa.

Arviomme on, että Suomen ja Venäjän väliset talousyhteydet ovat 2010-luvulla pienentyneet niin paljon, että uusien sanktioiden myötä edelleen vähenevät yhteydet eivät saa aikaiseksi talouskriisiä Suomessa. Taantumaskenaario edellyttäisi sodan eskaloitumista, energiakriisin syvenemistä ja muita nykyistä laaja-alaisempia tekijöitä. Kasvun hidastumiselta ja inflaation kiihtymiseltä ei kuitenkaan voi välttyä.

Sota johtaa myös muihin reaktioihin. Sota todennäköisesti nopeuttaa Suomen ja koko EU:n irrottautumista Venäjältä tuotavasta energiasta, joka on fossiilista. Kriisi myös kiihdyttänee uusiutuvien energialähteiden käyttöönottoa ja niihin liittyvää t&k-toimintaa.

Kaikki sodat loppuvat joskus. Jossain vaiheessa – meni siihen vuosia tai vuosikymmeniä – myös taloudelliset suhteet Venäjän ja muun maailman kanssa alkavat rakentua uudelleen.

Viitteet

1 Perustuu Tullin ja Tilastokeskuksen aineistoihin ja sisältää tavaravientiä harjoittavien yritysten määrät.

2 Lähde: Luonnonvarakeskuksen tilastotietokanta.

3 Metsäteollisuus ry:n mukaan (HS, 3.3.2022).

4 Lähde: Natural Resources Canada, 2020 (nikkeli) ja Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestö, 2020 (puutuotteet).

5 Tilastokeskuksen tiedote: https://www.stat.fi/til/ulkoy/ulkoy_2014-12-18_uut_001.html

Lähteet

Ali-Yrkkö, J. ja Kuusi, T. (2021). Korona-sokki talouteen – missä määrin Suomi on riippuvainen ulkomaisista arvoketjuista? Kansantaloudellinen aikakauskirja, 116, 279–291.

Ali-Yrkkö, J., Rouvinen, P., Sinko, P. ja Tuhkuri, J. (2016). *Finland in Global Value Chains*. Prime Minister's Office Publications 11/2016. Saatavilla: http://vnk.fi/julkaisu?pubid=15403.

Bachmann, R., Baqaee, D., Bayer, C., Kuhn, M., Löschel, A., Moll, B., Peichl, A., Pittel, K. ja Schularick, M. (2022). What if? The Economic Effects for Germany of a Stop of Energy Imports from Russia. Saatavilla: https://www.econtribute.de/RePEc/ajk/ajkpbs/ECONtribute_PB_028_2022.pdf.

Golding, G. (2019). Don't Expect U.S. Shale Producers to Respond Quickly to Geopolitical Supply Disruption. Saatavilla: https://www.dallasfed.org/research/economics/2019/1003.

Haaparanta, P., Tamminen, S., Heikkinen, P.M.S., Aunesluoma, J., Nilsson-Hakkala, K., Kiviluoto, J., Lavikainen, K.A. ja Rissanen, A. (2017). *100 vuotta pientä avotaloutta: Suomen ulkomaankaupan kehitys, merkitys ja näkymät*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja nro 73, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.

Kaitila, V. ja Kotilainen, M. (2015). *Öljy ja uudistukset ratkaisevat – Venäjän merkitys suomen elinkeinoelämälle*. Etla B266, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsinki.

Kee, H., L. ja Tang, H. (2016). Domestic Value Added in Exports: Theory and Firm Evidence from China. *American Economic Review, 106*, 1402–36.

Kilian, L. (2009). Not all oil price shocks are alike: Disentangling demand and supply shocks in the crude oil market. *American Economic Review, 99*(3), 1053–69.

Korhonen, I. ja Simola, H. (2022). How Important are Russia's External Economic Links? Bofit Policy Brief 2/2022, Suomen Pankki.

Timmer, M., Los, B., Stehrer, R. and de Vries, G. (2016). An Anatomy of the Global Trade Slowdown based on the WIOD 2016 Release. GGDC RESEARCH MEMORANDUM 162, University of Groningen, Netherlands.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos

ETLA Economic Research

ISSN-L 2323-2463
ISSN 2323-2463

Kustantaja: Taloustieto Oy

Puh. 09-609 900
www.etla.fi
etunimi.sukunimi@etla.fi

Arkadiankatu 23 B
00100 Helsinki